

A Comparison of "Girls' Education" in the Discourse of the Supreme Leader and the Fundamental Transformation Document of Education

Mohammad Ali Alipoor^{ID}

Level 4, Khorasan Seminary, Mashhad, Iran. mohammad.a.a1367@gmail.com

Abstract

Girls' education entails outlining a special educational path for girls that aligns with their future maternal role. This study aims to compare the concept of girls' education as presented in the discourse of the Supreme Leader (Ayatollah Khamenei) and the Fundamental Transformation Document of Education to identify the strengths and weaknesses of the latter. Employing a descriptive-analytical method, the findings reveal that the treatment of girls' education in the Fundamental Transformation Document is vague. In contrast, the Supreme Leader's statements provide numerous instances emphasizing the societal importance of motherhood. Understanding this position fosters enthusiasm among girls for taking on the role of motherhood, harmonizing with their innate disposition in the near future. In his discourse, the Supreme Leader defines homemaking as a crucial factor in education, considering mothers as the key to raising virtuous children. Additionally, the Supreme Leader's discourse outlines pathways to realizing motherhood as a vocation, including valuing women's work within the home and discouraging the separation of mothers from their children. Similarities between the Fundamental Transformation Document and the Supreme Leader's statements include the distinct role of girls and the emphasis on motherhood. Differences lie in the detailed articulation of the maternal role and the conditions for its realization, as elaborated in the Supreme Leader's statements but lacking in the document.

Keywords: Fundamental Transformation Document of Education, Supreme Leader, Girls' education, Family, Mothers.

Received: 2024/06/28 ; Revised: 2024/08/10 ; Accepted: 2024/10/16 ; Published online: 2024/12/23

Cite this article: Alipoor, M.A. (2024). A Comparison of "Girls' Education" in the Discourse of the Supreme Leader and the Fundamental Transformation Document of Education. *Research Quarterly of Islamic Education and Training*, 5(4), p. 87-100. <https://doi.org/10.22034/RIET.2024.16601.1259>

Publisher: Farhangian University

© the authors

<http://tarbiatmaaref.cfu.ac.ir/>

Article type: Research Article

مقایسه «تربیت دخترانه» در کلام مقام معظم رهبری و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

محمدعلی علیپور

سطح چهار، حوزه علمیه خراسان، مشهد، ایران. mohammad.a.a1367@gmail.com

چکیده

تربیت دخترانه به معنای ترسیم مسیر تربیت ویژه‌ای برای دختران است که متناسب با نقش مادری برای آینده آنها باشد. در این راستا، هدف پژوهش حاضر مقایسه تربیت دخترانه در بیانات مقام معظم رهبری و سند تحول آموزش و پرورش است تا نقاط قوت و ضعف سند مشخص شوند. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی بوده و نتایج حاکی از آن است که در سند تحول آموزش و پرورش، خیلی مبهم بحث تربیت دخترانه مطرح شده است. اما در کلام مقام معظم رهبری می‌توان موارد متعددی از تبیین اهمیت جایگاه مادری در جامعه را پیدا کرد، که فهم این منزلت، موجب اشتیاق دختران برای نقش‌آفرینی در عرصه مادری بوده و هماهنگ با فطرت دختران در آینده نزدیک خواهد بود. در کلام مقام معظم رهبری خانه‌داری به عنوان عامل تربیت تبیین شده است. ایشان مادران را عامل بهشتی شدن فرزندان می‌دانند. علاوه بر آن، زمینه‌های تحقق شغل مادری را می‌توان به خوبی در کلام ایشان به دست آورد. ازجمله آنها ارزش‌گذاری ویژه به کار بانوان در منزل و افتخار نکردن به جدا کردن مادران از فرزندان می‌باشد. از شباهت‌های سند تحول و بیانات مقام معظم رهبری، متفاوت بودن نقش دختران و اهمیت مادری است. از تفاوت‌های سند تحول آموزش و پرورش و فرمایشات مقام معظم رهبری، تبیین دقیق نقش مادری و زمینه‌های مادری است.

کلیدواژه‌ها: سند تحول آموزش و پرورش، مقام معظم رهبری، تربیت دخترانه، خانواده، مادران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۴/۰۸؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۵/۲۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۲۵؛ تاریخ انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۱۰/۰۳
استناد به این مقاله: علیپور، محمدعلی (۱۴۰۳). مقایسه «تربیت دخترانه» در کلام مقام معظم رهبری و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش.
پژوهش در آموزش معارف و تربیت اسلامی، ۵(۴)، ص ۸۷-۱۰۰. <https://doi.org/10.22034/RIET.2024.16601.1259>

۱. مقدمه

امر تربیت برای آحاد جامعه مورد توجه است. همه انسان‌ها خواهان فرزندانی نیک هستند، اما این امر گاهی برای آن‌ها دارای ابهاماتی است. تفاوت داشتن تربیت میان پسران و دختران از جمله دلایل ایجاد تصویری غیرشفاف از این موضوع است. بیشتر پسران متولی امور خارج از منزل هستند و مدیریت داخل خانه با دختران است؛ هرچند که برای انجام امور ویژه بانوان، مانند درمان و تدریس، جامعه به آن‌ها نیازمند است. علاوه بر آن نقش‌آفرینی ایشان در عرصه فرهنگی نیز نیازمند حضور پررنگ بانوان مؤمن است. ضرورت این تحقیق، تبیین و مقایسه دقیق مؤلفه‌های تربیت دخترانه در کلام مقام معظم رهبری و سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، جهت تسهیل فهم و اجرای تربیت دخترانه است؛ زیرا این موضوع در جامعه کنونی ما به خوبی تبیین نشده است. تربیت دخترانه یعنی در کنار آموزش خاص مهارت‌های ویژه مادران به آن‌ها، اشتیاقی در دختران دانش‌آموز برای مادر شدن ایجاد شود، تا یکی از مهم‌ترین اهداف آینده خود را رسالت مادری بدانند و برای آن تلاش کنند. مدرسه و خانواده باید ارزش‌های متناسب با شخصیت و هویت دختران را در وجود آن‌ها نهادینه کنند، پیش از آنکه رسانه‌ها ضد ارزش‌ها را برای ایشان تبیین کنند (پورمحمدی، ۱۴۰۱، ص ۱۳).

بررسی پیشینه پژوهش حکایت از آن دارد که در خصوص مقایسه تربیت دخترانه براساس سند تحول و بیانات مقام معظم رهبری پژوهش مستقلی انجام نشده است. اما به طور ضمنی می‌توان به چند نمونه تحقیق مرتبط با این موضوع اشاره کرد، از جمله «نقش زنان در آموزش و پرورش قبل و بعد از اسلام در ایران» و «قرآن و جایگاه تربیتی مادر در خانواده» و «شیوه‌های تربیت جنسی دختران تا سنین نوجوانی از دیدگاه اسلام». نزدیک‌ترین تحقیقی که می‌تواند هم‌ردیف پژوهش حاضر باشد، «تربیت دختران در جهت پذیرش نقش‌های جنسیتی در نظام تربیت مدرسه‌ای با نگاهی به آراء و اندیشه‌های آیت‌الله خامنه‌ای» اثر پورمحمدی (۱۴۰۱) است که نشان داد، «تربیت دختران در مدارس باید متناسب با روح و جسم ایشان باشد و برای نقش‌های آینده خود آماده شود. با ملاحظه و بررسی پژوهش‌های انجام شده روشن می‌شود که تحقیقات موجود الزامات کاملی را برای تحقق بخشیدن به موضوع مورد بحث پژوهش حاضر ندارد و برای دستیابی به مؤلفه‌های دقیق آن، ایجاب می‌کند تا از مقایسه سند تحول با بیانات مقام معظم رهبری در بحث تربیت دخترانه بهره برد، تا قدمی در جهت تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی باشد. ضرورت این تحقیق از آن جهت است که در حال حاضر جامعه نیازمند تربیت فرزندانی نیک از سوی مادران است و این امر فقط با تربیت دختران، برای عهده‌دار شدن نقش مادری ممکن است. اهمیت این مسئله از آن روست که اگر تبیین نشود، در آینده خلأهای تربیتی و بحران‌های هویتی بسیاری برای بانوان ایجاد خواهد شد.

۲. پرسش‌های پژوهش

سؤال اصلی: چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی در تربیت دخترانه بین سند تحول آموزش و پرورش و کلام مقام معظم رهبری وجود دارد؟

سؤالات فرعی: - شباهت‌های تربیت دخترانه در سند تحول و کلام مقام معظم رهبری کدام است؟
- تفاوت‌های تربیت دخترانه در سند تحول و کلام رهبر معظم انقلاب کدام است؟

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر یک مطالعه تحلیلی - توصیفی است که با تکیه بر داده‌های کتابخانه‌ای به رشته تحلیل درآمده است. داده‌های پژوهش در حوزه تربیت دخترانه، از طریق تحلیل سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و اندیشه‌های تربیتی مقام معظم رهبری به دست آمده است. برای دستیابی به آن، سند تحول با نگاه تربیت دخترانه به صورت مکرر مطالعه گردید و در مجموع ۸ مؤلفه از آن استخراج شد. در حوزه مطالعه بیانات مقام معظم رهبری نیز چندین دیدار از دیدارهای ایشان با بانوان، میلاد حضرت زهرا(س) و... به صورت کامل مطالعه گردید و موضوع مورد بحث در ۶ مؤلفه در بیانات ایشان محصور شد که در این پژوهش به آنها پرداخته شده است.

۴. تربیت دخترانه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

دختران جوامع اسلامی معمولاً دچار فقدان هویت دینی و اجتماعی متناسب با خود هستند و نقش خاصی برای آینده خود مدنظر ندارند. پیشی گرفتن آمار حضور دختران در دانشگاه‌ها و ادارات نسبت به پسران و بالا رفتن سن ازدواج ایشان، از جمله این آسیب‌ها است. در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مسئله تربیت دخترانه در سه موضوع بیان شده است؛ تفاوت و هویت جنسی دختران، ترویج حیا و عفاف، و تقویت بنیاد خانواده. به دلیل تفاوت جایگاه اجتماعی دختران از پسران، بایستی در مدارس دخترانه مطالب متناسب با هویت جنسی و تفاوت آن‌ها با پسران تبیین شود. رسالت دختران در جامعه نقش مادری و همسری است که وظیفه مدیریت خانواده را نیز برعهده دارند، اما پسران به صورت متمرکز مشغول امور اقتصادی هستند. همچنین نقش‌های تربیتی و عاطفی برای دختران متناسب با فطرت ایشان است؛ درحالی که پسران از این مورد برخوردار نیستند. به همین جهت مدارس دخترانه در جامعه اسلامی با انتقال امور تربیتی مناسب با فطرت و شأن اجتماعی ایشان، زمینه خوبی را برای آینده آن‌ها رقم می‌زند. بحث تفاوت هویت جنسی دختران در راهکارهای ۱-۱، ۵، ۲-۱۴ و ۲-۱۶ سند تحول بیان شده است.

مدارس دخترانه از بهترین مکان‌ها برای ترویج حیا و عفاف است و مربی‌ها از نظر علمی و عملی

دارای بهترین شأن ترویج عفاف هستند. آن‌ها برای پاسخ‌گویی به شبهات دانش‌آموزان تسلط کامل دارند و از نظر عملی نیز دارای پوشش کامل اسلامی هستند که بتوانند الگویی مناسب برای شاگردان خود باشند. علاوه بر آن در مدارس جامعه اسلامی دختران در زمان‌های مشخص و با روش‌های مختلف به یادگیری فواید محجبه بودن و مضرات دوری از حجاب مشغول هستند. مبحث حیا و عفاف دختران در راهکارهای ۱-۲، ۳ و ۴ سند تحول آمده است. از مهم‌ترین مکان‌ها برای تقویت بنیان خانواده، مدارس دخترانه است؛ زیرا مادران محور خانواده و دختران نیز مادرانی برای آینده جامعه اسلامی هستند. مدارس نیز باید با در نظر گرفتن مواد درسی مشخص برای تحکیم خانواده نقش مهمی را ایفا کنند. همچنین معلمان متدین و انقلابی برای انتقال معارف خانواده اسلامی، نهایت توان خود را برای هویت‌بخشی به آینده دانش‌آموزان به کار می‌گیرند، تا خانواده‌ها در نسل‌های بعدی، از استحکام زیادی برخوردار شود. بحث تقویت بنیاد خانواده در راهکارهای ۲-۴، ۳ و ۴ سند تحول بیان شده است.

جدول ۱- تربیت دخترانه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

(سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰)

ردیف	شماره راهکار	عنوان	شرح
۱	۱-۱	ویژگی‌های دانش‌آموزان	توجه بیشتر به تفاوت‌های فردی، به ویژه هویت جنسی دانش‌آموزان و تفاوت‌های شهری و روستایی
۲	۱-۲	ویژگی‌های دانش‌آموزان	تدوین برنامه‌های عملیاتی لازم در راستای ترویج اخلاق، کرامت نفس و حیا و عفاف
۳	۲-۴	تعمیق آداب اسلامی	تقویت ایمان و بصیرت دینی با مشارکت خانواده و سایر نهادها
۴	۳	ترویج و تعمیق فرهنگ حیا، عفاف و حجاب	برنامه‌ریزی، تربیت و جذب نیروی انسانی، خانواده، رسانه، الگوی لباس و اقناع
۵	۴	تقویت بنیاد خانواده	آموزش، تدوین برنامه، افزایش مشارکت، تدوین محتوای درسی با توجه به نیازهای خانواده
۶	۵	بسط عدالت با توجه به تفاوت‌های دختران و پسران و مختلف کشور	ایجاد پیش‌دبستانی در مناطق محروم، کیفیت در تمام مناطق، کیفیت آموزش در مناطق محروم، حمایت مادی و معنوی مناطق محروم، توجه به برنامه‌های خاص مناطق روستایی، برنامه مناسب با دختران و پسران، تدوین برنامه منعطف و توزیع عادلانه نیروی انسانی در تمام مناطق
۷	۱۴-۲	ایجاد فضای مناسب با توجه به نیازهای دانش‌آموزان و شرایط اقلیمی	ایجاد فضاهای فیزیکی متناسب با تفاوت‌های جنسیتی دانش‌آموزان با تأکید بر عفاف و حجاب
۸	۱۶-۲	تنوع‌بخشی با توجه به مصالح جامعه و نیازهای دانش‌آموزان	رعایت اقتضائات هویت جنسی پسران و دختران در برنامه‌های درسی

۵. تربیت دخترانه در بیانات مقام معظم رهبری

در حال حاضر و در جوامع کنونی شاغل بودن از جمله آرمان‌های دختران محسوب می‌شود. برخی دختران به دنبال انجام کارهایی هستند که در کنار پسران به کسب ثروت مشغول شوند یا به شهرت و قدرت ورزشی و هنری برسند. دختر بودن اقتضائات خاص خود را دارد. آن‌ها بازی‌ها، رفتارها و مشاغل متناسب با جسم و روح خود را می‌توانند عهده‌دار شوند تا هم در انجام آن آسیب جسمی و روحی نبینند و هم برایشان لذت‌بخش باشد؛ زیرا انجام فعالیت‌های پسرانه توسط دختران، به علت خشن بودن و سنگین بودن برای ایشان آسیب دارد. برای دختران حضور بیشتر در منزل و در کنار مادر، مهم‌تر از حضور دائمی در جامعه است. آن‌ها کارهای هنری آرام در منزل را بیشتر از حضور در اجتماعات شلوغ روزانه می‌پسندند. اگر دختران ذهن خود را از نگاه دیگران خالی کنند، در انتخاب شغل آینده برای خاطر تأیید آن‌ها مجبور به انجام کارهای پسرانه نمی‌شوند و در سن جوانی، اولویت ازدواج و نقش همسری را بیشتر برای خود دوست دارند؛ زیرا لطافت روحی آن‌ها برای نقش‌آفرینی به عنوان مدیر خانه نسبت به مدیر شرکت‌های اقتصادی و ورزشی تناسب بیشتری دارد. هویت و شأن اصلی دخترانه - یعنی مادر بودن - جایگاهی والا می‌دارد. آن‌ها می‌دانند - علاوه بر اینکه آرامش ایشان در مادری است - مادر بودن از جمله‌ی شغل‌هایی است که ارزش فراوان دارد و هیچ فعالیت‌هایی مانند آن نیست. در کلام مقام معظم رهبری به خوبی جایگاه مادران در خانواده و اجتماع به عنوان نقشی بی‌بدیل برای رشد و ارتقای فرزندان بیان شده است. در کلام ایشان تربیت دخترانه را می‌توان در دو بخش اهمیت نقش مادری و زمینه‌های تحقق شغل مادری تبیین کرد.

۵-۱. اهمیت نقش مادر

در جامعه برای تربیت دختران هزینه‌های بسیاری از جمله هزینه‌های مدرسه، معلمان و امکانات آموزشی صورت می‌گیرد. در کنار آن، خانواده‌ها نیز برای تکامل فرهنگی و معنوی فرزندان خود هزینه‌های متعددی مانند کلاس اوقات فراغت، قرآن و سایر کلاس‌های خصوصی را در نظر می‌گیرند، اما علی‌رغم این هزینه‌های فراوان، نقش مادری برای دختران به عنوان یک هدف عالی مورد نظر قرار نمی‌گیرد. این در حالی است که مادری از اهمیت بسیاری برخوردار بوده و مورد تعالی فرزندان و آرامش خانواده و اجتماع است «المرأة سيدة بيتها» (پاینده، ۱۳۸۲، ص ۶۱۴). از علل تحقق نیافتن این امر مهم نزد دختران، عدم تبیین مناسب جایگاه ویژه مادری برای آن‌ها است. مقام معظم رهبری اهمیت نقش مادری را در دو عنوان «خانه‌داری یعنی تربیت» و «مادران علت بهشتی شدن فرزندان» بیان می‌کنند. می‌توان مادر را به وجود هوای پاک تشبیه کرد که اگر هوا وجود نداشته باشد، زندگی ممکن نخواهد بود. وجود بانوان در منزل برای انجام امور خانه و رسیدگی به آن‌ها نیست، بلکه تقویت روحی و عاطفی و رشد و تعالی دادن به اعضای

خانواده است. «زن، هوایی است که فضای خانواده را انباشته؛ یعنی همچنان که شما در فضا تنفس می‌کنید، اگر هوا نباشد، تنفس ممکن نیست، زن اینگونه است؛ زن خانواده به منزله تنفس در این فضا است. اینکه در روایت آمده: «الْمَرْأَةُ رِيحَانَةٌ وَ لَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ» (نهیج البلاغه، نامه ۳۱)، اشاره به خانواده دارد. (ریحانه) یعنی گل، یعنی عطر، بوی خوش؛ همان هوایی که فضا را پُر می‌کند. (قهرمان) در زبان عربی - در «لَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ» - با قهرمان در زبان فارسی فرق دارد. (قهرمان) یعنی کارگزار، کارگر یا مثلاً فرض کنید سرکارگر؛ زن یک «قهرمانه» نیست. در خانواده، اینگونه نیست که شما خیال کنید حالا که زن گرفته‌اید، کارها را بر سر زن بریزید؛ نخیر. خودش داوطلبانه یک کاری را می‌خواهد انجام بدهد، [عیب ندارد؛] خانه خودش است، دلش می‌خواهد یک کاری را انجام بدهد، انجام داده؛ اگر نه، هیچ کس حق ندارد - مرد یا غیر مرد - او را وادار کند، اجبار کند به اینکه این کار را باید انجام بدهد» (مقام معظم رهبری، ۱۴۰۱/۱۰/۱۶).

کدبانو بودن افتخار و عظمت است؛ زیرا رسیدگی به فرزندان موجب رشد و بالندگی جامعه خواهد شد. در صورت نبود مادران در خانواده، دیگر کسی عهده‌دار امور تربیت و به کمال رساندن آن‌ها نخواهد بود. مادران با آموزش‌های لحظه‌به‌لحظه به فرزندان، به اصطلاح آن‌ها را آبیاری قطره‌ای می‌کنند تا نهال وجود ایشان به درختی تناور تبدیل شود. (این کدبانو بودن تحقیر نیست. حضرت زهرا(س) نیز خانه‌دار بودند. این یک عظمت است) (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۵/۱۲/۲۹). «علّت اینکه اسلام اینقدر به نقش زن در داخل خانواده اهمیت می‌دهد، همین است که زن اگر به خانواده پایبند شد، علاقه نشان داد، به تربیت فرزند اهمیت داد، به بچه‌های خود رسید، آن‌ها را شیر داد، آن‌ها را در آغوش خود بزرگ کرد، برای آن‌ها آذوقه‌های فرهنگی، قصص، احکام، حکایت‌های قرآنی، ماجراهای آموزنده، فراهم کرد و در هر فرصتی به فرزندان خود مثل غذای جسمانی چشایید، نسل‌ها در آن جامعه، بالنده و رشید خواهند شد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۷۵/۱۲/۲۰). خانه‌داری به معنای تربیت بالاترین محصول خلقت است؛ زیرا مادران با فداکاری و ایثار خود در خانه، زمینه تعالی اعضای خانواده را فراهم می‌کنند. مادر با عاطفه خود، به امور فرزندان رسیدگی کرده و آن‌ها را برای نقش‌آفرینی‌های مهم آینده جامعه آماده می‌کند. همچنین با آرامش‌بخشی به خانواده، موجبات رشد فرزندان به خوبی فراهم کرده و راه عبور از موانع و رسیدن به مطلوب را دریافت می‌کنند. «خانه‌داری یعنی تربیت یک انسان که بالاترین محصول آفرینش است» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۵/۱۲/۲۹). امام سجاد(ع) از خدای متعال یاری می‌خواهد که بتواند فرزندان خود را خوب تربیت کند (صحیفه سجاده، دعای ۲۵). در مبانی اسلامی اهمیت تربیت بسیار مورد سفارش قرار گرفته و دستور به تربیت فرزندان و آشنایی آن‌ها با قرآن و معارف اهل‌بیت(ع) نیز داده شده است. «بَادِرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالْحَدِيثِ» (کلینی، ۱۴۲۹ق، ج ۶، ص ۴۷؛ ابن شعبه حرّانی، ۱۳۸۱، ص ۱۰۴؛ فیض کاشانی، ۱۴۰۶ق،

ج ۲۳، ص ۱۳۸۱). «يَسْتَحْسِنَ اسْمَهُ وَيُعَلِّمُهُ كِتَابَ اللَّهِ» (کلینی، ۱۴۲۹ق، ج ۶، ص ۴۹؛ طوسی، ۱۴۰۷ق، ج ۸، ج ۱۱۲؛ حرّعاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۲۱، ص ۴۸۱؛ فیض کاشانی، ۱۴۰۶ق، ج ۲۳، ص ۱۳۸۳).

مادران پایه بهشتی شدن فرزندان هستند. آن‌ها تمام تلاش خود را برای تربیت صحیح فرزندان انجام می‌دهند و از همه ظرفیت‌های موجود در خانواده و اجتماع نیز برای موفقیت آخرتی آن‌ها از جمله ظرفیت‌های موجود جهت بهشتی شدن فرزندان، انس دادن آن‌ها با قرآن و حدیث بهره کافی را می‌برند. اگر آحاد جامعه با آیات وحی و کلام معصومان (ع) مانوس باشد، به راحتی مسیر رستگاری را پیدا کرده و از آسیب‌ها مصون می‌ماند. علاوه بر آن مادران با رفتارهای صحیح خود الگویی هستند تا فرزندان آن‌ها دنبال کنند تا به بهشت برسند. الگو بودن ایشان با ایثار کردن خود در انجام کارهای خانه و نمونه بودن در عبادت محقق می‌شود. «پایه بهشتی شدن فرزندان، مادران هستند. همه تحت تاثیر مادران رشد می‌کنند» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۴/۰۵/۰۵). در کنار توجه به هدایت فرزندان، در کلام مقام معظم رهبری می‌توان توجه به هدایت همسر را نیز یافت. «زن‌ها، مردها را و مردها، زن‌ها را می‌توانند از لبه پرتگاه دوزخ نجات دهند و به بهشت بکشانند» (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۳/۰۵/۲۵).

علت اینکه مادران مسیر بهشت را به فرزندان ارائه می‌کنند، آن است که خود در بهشت حضور دارند و بهشت زیر پای آنها است، «الجنة تحت اقدام الامهات» (پابنده، ۱۳۸۲، ص ۴۳۴؛ نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۵، ص ۱۸۱؛ مجلسی، ۱۴۰۶ق، ج ۹، ص ۱۹؛ بروجردی، ۱۳۸۶، ج ۲۶، ص ۸۹۰). تبیین مسیر بهشت برای فرزندان، به معنای مواظبت از آن‌ها برای در امان ماندن از خطرات جامعه و جهنمی نشدن است؛ زیرا همه افراد همیشه در معرض وسوسه‌های شیطان هستند و اگر مواظب یکدیگر نباشند، در حلقه او گرفتار خواهند شد. در قرآن به مؤمنان دستور داده شده که مواظب خودشان و خانواده خود نیز باشند، «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا» (تحریم، ۶). در تفاسیر نیز مواظبت به معنای در امان ماندن از اذیت‌ها و ضرر جهنم تفسیر شده است (طباطبایی، ۱۳۹۰ق، ج ۱۹، ص ۳۳۴؛ حویزی، ۱۴۱۵ق، ج ۵، ص ۳۷۲). در دیگر آیات قرآن نیز توجه کردن به هدایت اعضای خانواده مورد تأکید قرار گرفته است، «وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ» (مریم، ۵۵)، «إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ» (طور، ۲۶)، «إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَ أَهْلِيَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (زمر، ۱۵)، «قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَ بَنَاتِكَ وَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ» (احزاب، ۵۹)، «يَا بَنِي أَقِمِ الصَّلَاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ» (لقمان، ۱۷)، «وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ» (شعراء، ۲۱۴)، «وَ أْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَيْهَا» (طه، ۱۳۲).

۵-۲. زمینه‌های تحقق شغل مادری

در کشور ایران برای مادری قوانین و هزینه‌های خوبی از جمله امتیاز خودرو، وام و زمین در نظر گرفته

شده است، اما علی‌رغم هزینه‌های فراوان همچنان شغل مادری نزد بانوان به اندازه کافی و شایسته ارزش ویژه‌ای ندارد که ازجمله علل آن، عدم تبیین خوب زمینه‌های تحقق شغل مادری است. در کلام مقام معظم رهبری زمینه‌های تحقق شغل مادری «ارزش‌گذاری ویژه برای کار زن‌های خانه‌دار» و «افتخار نبودن دور کردن زن‌های خانه‌دار از فرزندداری و خصوصیات زنانه» است. خانه‌داری باید ارزش‌گذاری شود؛ زیرا منظور از خانه‌داری فقط تمیز نگهداشتن منزل نیست، بلکه پاک و مطهر داشتن روح اعضای خانواده است. مادران در کنار انجام امور منزل، زمینه آرامش را برای فرزندان و همسر خود فراهم می‌کنند. مسئولان نیز باید برای مادران -که علی‌رغم داشتن توانایی‌های علمی و هنری، خود را وقف تربیت و آرامش خانواده می‌کنند- امتیازات ویژه‌ای را در نظر بگیرند که هم مشوق آن‌ها باشد و هم شأن ایشان در نظر سایرین مصون بماند. «باید خانه‌داری ارزش‌گذاری شود. این افرادی که تربیت فرزندان را بر کار بیرون از خانه اولویت داده‌اند، باید مورد توجه قرار بگیرند» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰/۱۰/۱۴).

در روایات اسلامی نیز اجر کار کردن بانوان در منزل بسیار والا توصیف شده است. در زبان حضرت رسول (ص) آمده که آسیاب کردن هر دانه‌ای از گندم موجب یک حسنه و محو شدن گناهی از او است، «یا فاطمه، ما من امرأة طحنت بیدیهها إلا كتب الله لها بكل حبة حسنة و محى عنها بكل حبة سيئة» (بحرانی، ۱۳۷۸ق، ج ۱۱، ص ۵۲۳). این عظمت و اجر مادری در کلام بزرگان دین نیز مورد توجه قرار گرفته است که مادران با انجام خوب خانه‌داری، به تمام فضیلت‌های کارهای مردان می‌رسند (زن اگر خوب خانه‌داری و شوهرداری کند، نگذارد محیط پاک خانه با غبار کدورت آلوده شود، اجر و پاداش و فضیلت و توفیقش معادل با همه آن کارها که مردان انجام می‌دهند، است) (مطهری، ۱۳۸۴، ج ۱۹، ص ۵۴۰). مادران به علت اختصاص زمان زیاد به تربیت فرزندان، ایثار بسیاری در حق ایشان می‌کنند؛ فداکاری که در مورد هیچ کس دیگری انجام نمی‌دهند. از جمله آن سختی‌ها وضع حمل و شیردهی فرزندان است «فَحَقُّ أُمِّكَ فَإِنَّ تَعْلَمَ أَنَّهَا حَمَلَتْكَ حَيْثُ لَا يَحْمِلُ أَحَدٌ أَحَدًا وَأَطْعَمَتْكَ مِنْ ثَمَرَةِ قَلْبِهَا مَا لَا يُطْعِمُ أَحَدٌ أَحَدًا» (ابن شعبه حرانی، ۱۳۸۱، ص ۲۶۳؛ صدوق، ۱۳۷۶، ص ۳۷۱؛ صدوق، ۱۴۱۳ق، ج ۲، ص ۲۶۱؛ طبرسی، ۱۴۱۲ق، ص ۴۲۱؛ قمی مشهدی، ۱۳۶۸، ج ۷، ص ۳۸۴).

در جامعه اسلامی نباید به دور کردن زنان از فرزندداری افتخار کرد؛ درواقع بانوان مؤمن به فرزندداری افتخار می‌کنند و زمان بسیاری به آن اختصاص می‌دهند. مهمانی رفتن و مهمان دعوت کردن در منزل با محوریت رشد دینی و تعالی فرزندان است و در صورت تعارض با آن، تدبیر می‌کنند. در خصوص مطالعه درس و مشغول شدن به امور بیرون از منزل، برنامه دقیقی دارند که در آن زمان رشد علمی و معنوی فرزندان تحت الشعاع آن قرار نگیرد. همچنین اعضای خانواده به بانوانی که شغل مادری را انتخاب کردند، اجر

بیشتری می‌دهند، یعنی آن‌ها را در مقابل سایر زنان خانواده که اشتغالات بیرون از منزل دارند، بیشتر تحسین کرده و ایشان را به‌عنوان الگوی دیگران معرفی می‌کنند. «دور کردن زنان از خصوصیات زنانه و محیط خانه افتخار ندارد. نباید با نگاه فرهنگ غربی که خانواده را متلاشی کرد، فرزندداری و شوهرداری را ننگ به حساب آورد» (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۰۴/۲۱).

در کشورهای غربی به اسم مسئولیت دادن خارج از منزل به زنان، آن‌ها را به‌عنوان نیروی کار ارزان‌قیمت مورد استفاده قرار می‌دهند؛ زیرا برای گردش امور کارخانه‌ها به نیروی کار ارزان نیازمند هستند و بدون توجه به امر خطیر خانواده، بانوان را به میدان آوردند تا گردش اقتصادی شرکت‌ها تأمین شود. در نتیجه این تصمیم اقتصادی، فرهنگ خانواده در غرب به کلی از بین رفته است. مادران با حضور در اجتماع و انجام کارهای مردانه، دیگر نه فرصت حضور در منزل و پرداختن به تربیت فرزند را دارند و نه آرامش روحی و توان جسمی برای آماده کردن زمینه‌ای جهت تعالی خانواده را دارا هستند. «در غرب به اسم اشتغال و مسئولیت دادن به زن، آن‌ها را تحت فشارهای روحی و جسمی سختی قرار دادند. هدف غرب از بیان شعار آزادی زنان، استفاده از آن‌ها به‌عنوان نیروی کار ارزان قیمت بود» (مقام معظم رهبری، ۱۴۰۱/۱۰/۱۴). این نگاه به زن برای استفاده اقتصادی از آن‌ها در زمان حکومت طاغوت نیز وجود داشته است. آن‌ها نیز در تلاش بودند تا با ادعای تساوی حقوق زن و مرد، زنان را به‌عنوان یک سرباز و نیروی نظامی به جنگ ببرند، تا آنها را به فحشاء بکشانند، «در زمان طاغوت با ادعای تساوی حقوق زن و مرد تلاش داشتند تا دختران عفیف ما را به سربازی ببرند تا آن‌ها را به فحشاء بکشانند» (امام خمینی، ۱۳۸۹، ج ۱، ص ۱۵۳).

۶. شباهت‌های سند تحول با کلام مقام معظم رهبری در تربیت دخترانه

در سند تحول هیچ استنادی به بیانات مقام معظم رهبری نشده است، اما علی‌رغم آن سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در بسیاری از موارد با بیانات مقام معظم رهبری مطابقت دارد. این شباهت‌ها را در دو فصل «توجه به لزوم نقش متفاوت دختران» و «اهمیت امر خانواده و مادری» می‌توان بیان کرد. در سند تحول و بیانات مقام معظم رهبری به متفاوت بودن نقش دختران در جامعه اشاره شده است، یعنی دختران مثل پسران نباید رفتار کنند و هویت فردی و اجتماعی ایشان- در عین وجود شباهت‌ها- دارای تفاوت‌های اساسی است. برای مثال پسران برای حضور در امور اقتصادی تربیت می‌شوند، اما دختران برای امر مادری؛ زیرا پسران دارای قوت جسمی بیشتر هستند تا امور سخت و خشن بیرون از منزل را عهده‌دار باشند و دختران دارای عاطفه فزون‌تر برای تربیت فرزندان هستند. در سند تحول و بیانات مقام معظم رهبری به خانواده و نقش مادری توجه شده است. تقویت بنیاد خانواده و ارزش‌گذاری بر کار مادری از

جمله شباهت‌ها است. جامعه اسلامی - در عین توجه به امور اجتماع و اقتصاد - باید دارای خانواده‌هایی قوی و مستحکم باشد؛ درواقع اگر خانواده سست شود، امور جامعه نیز به خوبی پیش نخواهد رفت. افراد جامعه با دریافت آرامش از محیط گرم خانواده می‌توانند با انگیزه بیشتر در اجتماع حضور یافته و نقش اساسی خود را ایفا کنند. در صورت از بین رفتن حمایت‌های خانوادگی، نمی‌توان از افراد جامعه بازدهی فراوانی را در کارهای اجتماعی توقع داشت.

۷. تفاوت‌های سند تحول با کلام مقام معظم رهبری در تربیت دخترانه

برخی گمان می‌کنند که سند تحول آموزش و پرورش با بیانات رهبری معظم انقلاب کاملاً منطبق است. این افراد با تأکید بر یک‌سری از شباهت‌ها میان این سند تحول و بیانات مقام معظم رهبری مانند لزوم رعایت عفاف و نیاز به تبیین هویت مستقل برای دختران، صرفاً سند تحول را لازم الاجرا دانسته‌اند و خود را از مراجعه به کلام رهبری معظم انقلاب در امر تربیت دخترانه بی‌نیاز تصور کرده‌اند. در حالی‌که چنین تصویری کاملاً نادرست است و عینیتی میان این دو وجود ندارد. مهم‌ترین تفاوت بین سند تحول و فرمایشات مقام معظم رهبری «تبیین دقیق اهمیت نقش مادری» و «تبیین عمیق زمینه‌های تحقق مادری» است. تبیین دقیق نقش مادری از تفاوت‌های مهم سند تحول و بیانات مقام معظم رهبری است. در سخنان ایشان نقش مادران به‌عنوان عامل بهشتی شدن فرزندان بیان شده است. در اصل به رسالت مادری صرفاً به‌عنوان یک فرد فاقد شغل یا مسئول رسیدگی به امورات منزل نگاه نشده است، بلکه او مسئولیت مهم تربیت و تعالی اعضای خانواده به سمت بهترین مقصود را دارد. این در حالی است که در سند تحول فقط به بیان ضرورت متفاوت بودن تربیت دختران اکتفاء شده و مسیر دقیقی برای تحقق آن در نظر گرفته نشده است و نقش مادری به خوبی تبیین نشده که دختران را برای ایفای آن نقش تشویق کند. ثمره این نوع تبیین در سند تحول موجب رفتار سلیقه‌ای در بیان و اجرای آن در تربیت خواهد بود.

از دیگر تفاوت‌های میان سند تحول و بیانات رهبری معظم انقلاب، تبیین عمیق زمینه‌های تحقق مادری در کلام رهبری معظم انقلاب است. ایشان از مهم‌ترین زمینه‌های تحقق شغل مادری را ارزش‌گذاری به کار خانه‌داری می‌دانند، یعنی اگر مسئولان جامعه و اعضای خانواده، در نوع نگاه خود به مادر، تجدیدنظر کنند و مادران خانه‌دار را در چشم فرزندان، بزرگ و گرامی جلوه دهند، رسالت مادری قطعاً از جمله آرزوهای آینده دختران جامعه خواهد بود. سند تحول صرفاً به بیان لزوم تقویت بنیاد خانواده پرداخته و هیچ‌گونه راهبرد دقیقی برای تحقق آن در سند دیده نمی‌شود و صرفاً مطالبی کلی بیان شده که زمینه‌ای برای انتخاب شغل مادری نخواهد بود. بنابراین علی‌رغم وجود مجموعه‌ای از شباهت‌ها میان سند تحول و بیانات مقام معظم رهبری، تفاوت‌های مهم و اساسی میان این دو درباره تبیین دقیق اهمیت نقش

مادری و تبیین عمیق زمینه‌های تحقق مادری وجود دارد و جایی برای مطرح کردن انطباق کامل سند تحول و کلام رهبری در تربیت دخترانه باقی نمی‌ماند.

۸. نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش مقایسه کلام مقام معظم رهبری با سند تحول آموزش و پرورش در بحث تربیت دخترانه است تا بتوان نقاط ضعف و قوت سند تحول را در موضوع مورد بحث پیدا کرد.

مهم‌ترین نتایج پژوهش به شرح زیر است:

- ۱) سند تحول بنیادین آموزش و پرورش دارای مؤلفه‌های خوبی در امر تربیت دخترانه است. در این سند به بحث توجه به هویت جنسی متفاوت دختران، حیا و عفاف و تقویت بنیاد خانواده پرداخته شده است.
- ۲) در بیانات مقام معظم رهبری نیز موارد متعددی را در بحث تربیت دخترانه می‌توان یافت. اهمیت نقش مادر در منزل و زمینه‌های تحقق شغل مادری از مهم‌ترین آن‌ها است.
- ۳) سند تحول و بیانات مقام معظم رهبری دارای شباهت‌های گوناگونی هستند. از جمله آن‌ها توجه به لزوم نقش متفاوت دختران و اهمیت امر خانواده و مادری است.
- ۴) تبیین دقیق نقش مادری و تبیین عمیق زمینه‌های تحقق مادری در کلام رهبری معظم انقلاب، آن را از سند تحول متمایز می‌سازد.

پیشنهاد می‌شود که در سند تحول تغییرات زیر ایجاد شود:

- فصل مجزایی به بحث «تربیت دخترانه» اختصاص پیدا کند.
- در آن فصل به اهمیت نقش همسری و مادری به خوبی اشاره شود و اولویت داشتن آن مورد تأکید قرار گیرد. برای تبیین آن نیز می‌توان از جلد ۱۲ از مجموعه کتاب‌های «من دیگر ما» اثر استاد عباسی ولدی (دختران و همسری و شغل ناب مادری) نیز استفاده کرد.
- زمینه‌های انتخاب نقش مادری و افتخار نبودن کارهای بیرون از منزل به‌طور ویژه تبیین شود.
- نقش و اجر بالای بانوان موفق در عرصه تربیت فرزندان، مادران و همسران شهداء به خوبی تبیین شوند.

— منابع —

قرآن کریم.

نهج البلاغه.

صحیفه سجادیه.

ابن شعبه حرّانی، حسن بن علی (۱۳۸۱). *تحف العقول*. ترجمه بهرادر جعفری. تهران: دارالکتب الإسلامية.
بحرانی، سید هاشم بن سلیمان (۱۳۷۸ق). *الإنصاف فی النصّ علی الأئمة الاثني عشر*. ترجمه سید هاشم رسولی محلاتی.
تهران: بی‌نا، چاپ دوم.

بروجردی، سید حسین (۱۳۸۶). *جامع أحادیث الشيعة*. تهران: بی‌نا، ج ۲۶.
پاینده، ابوالقاسم (۱۳۸۲). *نهج الفصاحة (مجموعه کلمات قصار حضرت رسول)*. تهران: دنیای دانش، چاپ چهارم.
پورمحمدی، محبوبه (۱۴۰۱). فرایند تربیت دختران در جهت پذیرش نقش‌های جنسیتی در نظام تربیت مدرسه‌ای با نگاهی
به آراء و اندیشه‌های آیت‌الله خامنه‌ای. پژوهش در آموزش معارف و تربیت اسلامی، شماره ۸.
حرّعاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ق). *وسائل الشيعة*. قم: مؤسسة آل البيت (ع)، ج ۲۱.
حویزی، عبدعلی بن جمعه (۱۴۱۵ق). *تفسیر نور الثقلین*. قم: اسماعیلیان، چاپ چهارم، ج ۵.
خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۴/۰۵/۰۵). *بیانات در دیدار با مداحان*. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3298>

خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۰/۱۰/۱۴). *بیانات در نشست اندیشه‌های راهبردی*. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=18453>

خامنه‌ای، سید علی (۱۴۰۱/۱۰/۱۴). *بیانات در دیدار با بانوان*. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=51655>

خامنه‌ای، سید علی (۱۴۰۱/۱۰/۱۶). *بیانات در درس‌های نهج البلاغه*. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=51667>

خامنه‌ای، سید علی (۱۳۷۵/۱۲/۲۰). *بیانات در گلزار شهدای هویزه*. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=28547>

خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۱/۰۴/۲۱). *بیانات در دیدار اجلاس جهانی زنان و بیداری اسلامی*. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=20388>

خامنه‌ای، سید علی (۱۳۸۳/۰۵/۲۵). *بیانات در دیدار با مسئولان وزارت امور خارجه*. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=1173>

خامنه‌ای، سید علی (۱۳۹۵/۱۲/۲۹). *بیانات در دیدار با مداحان*. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=36053>

خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۹). *صحیفه امام*. تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چاپ پنجم، ج ۱.

شواری عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). *سند تحول بنیادین آموزش و پرورش*.

صدوق، محمد بن علی (۱۳۷۶). *الأمالی*. تهران: بی‌نا، چاپ ششم.

- صدوق، محمد بن علی (۱۴۱۳ق). *من لایحضره الفقیه*. قم: بی نا، چاپ دوم، ج ۲.
- طباطبایی، سید محمدحسین (۱۳۹۰ق). *المیزان فی تفسیر القرآن*. بیروت: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات، چاپ دوم، ج ۱۹.
- طبرسی، حسن بن فضل (۱۴۱۲ق). *مکارم الأخلاق*. قم: الشریف الرضی، چاپ چهارم.
- طوسی، محمد بن حسن (۱۴۰۷ق). *تهذیب الأحکام*. تحقیق خرسان. تهران: دارالکتب الإسلامیه، چاپ چهارم، ج ۸.
- فیض کاشانی، محمدمحسن (۱۴۰۶ق). *الوافی*. اصفهان: بی نا، ج ۲۳.
- قمی مشهدی، محمد بن محمد رضا (۱۳۶۸). *تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب*. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، ج ۷.
- کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۲۹ق). *کافی*. قم: دارالحديث، ج ۶.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۶ق). *ملاذ الأخیار فی فهم تهذیب الأخبار*. قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ج ۹.
- مطهری، مرتضی (۱۳۸۴). *مجموعه آثار استاد شهید مطهری*. تهران: صدرا، چاپ هفتم، ج ۱۹.
- نوری، حسین (۱۴۰۸ق). *مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل*. قم: مؤسسة آل البيت (ع)، ج ۱۵.

